

OKUL DANIŞMANLARINDAN BEKLENEN ROL VE DANIŞMAN EĞİTİMİ

Doç. Dr. Yıldız KUZGUN(*)

Ülkemizde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin kuruluşu ilk öğretim düzeyinde otuz, ortaöğretim düzeyinde ise onaltı yıllık bir geçmişe sahiptir. Rehberliğin gereği ve önemi konusundaki tartışmaların ve deneme çalışmalarının geçmişi daha da eskidir. Ancak, hizmetlerde beklenen düzeyin çok gerisinde bulunduğumuz da bir gerçektir. Özellikle orta dereceli okullarda rehberlik servislerinin varlığını hissetmek pek mümkün değildir. Yapılan araştırmalar, öğrencilerin rehberlik hizmetlerinin kapsamı hakkındaki bilgilerinin çok yetersiz ve beklentilerinin çok sınırlı olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin gördüklerini ifade ettikleri hizmetler ise beklentilerinin de çok altında bulunmuştur. (1)

Rehberlik hizmetlerinin eğitim kurumlarımızda yer alması gerektiği hususunda eğitimciler arasında anlaşma olmasına rağmen bu hizmetleri yaşatma ve yayma hususunda gösterilen çabaların yetersiz kaldığı da açıktır. Bu durumun bir önemli nedeni, rehberliğin dayandığı ilkelerle halen geçerli olan eğitim ve öğretim anlayışı arasında bir tutarlılığın bulunmamasıdır. Diğer bir önemli neden ise psikolojik danışma hizmetlerinde çalışan personelin rol tanımlarının, eğitim düzeyleri dikkate alınmadan belirlenmiş olmasıdır. Ben burada rehberlik elemanı yetiştiren kurumların rol tanımı ile, bu elemanların hizmetlerinden yararlanan kurum ya da kişilerin rol beklentilerinin

(*) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) N. Görkem, **Öğrencilerin Rehberlik Uzmanlarından Gördükleri Hizmetlerle Bekledikleri Hizmetler Arasındaki Fark**. Basılmamış, Y.L. Tezi A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Şubat, 1985.

bir karşılaştırmasını yapmaya ve aradaki çelişkilere işaret etmeye çalışacağım.

Ülkemizde örgütlü rehberlik hizmetlerinin başlaması, 1955 yılında «Rehberlik ve Araştırma Merkezleri»nin kuruluşuna dayanır. Orta dereceli okullarda uzmanlı rehberlik uygulamaları ise 10 Ağustos 1970 tarihinde yayınlanan Tebliğler Dergisinde yer alan «Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servislerinin Kuruluşu ve Görevleri ile İlgili Esaslar» çerçevesinde, 24 okulda başlatılmış, okul sayısı zamanla artırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı 1976 yılında yayınladığı bir genelge ile rehberlik uygulamalarını ülke çapında bütün okullara yaymıştır. Tabii her okula danışman atanması mümkün olmadığı için rehberlik olarak tanımlanan hizmetlerin yürütülmesi görevi sınıf öğretmenlerine verilmiştir. Bu hizmetler için programlarda haftada iki saatlik bir zaman da ayrılmıştır. Ne var ki bu uygulama bünyesinde danışman bulunduran okullar için de geçerli sayılmış ve sayılmaktadır.

Yine aynı Tebliğler Dergisinde okullara atanacak danışmanların, üniversitelerin psikoloji veya pedagoji bölümlerinden mezun olmaları öngörülmekteydi. Yüksek Öğretim Kanunundan önce, lisans düzeyinde danışmanlık eğitimi veren her hangi bir kurum mevcut değildi. Hacettepe ve Boğaziçi Üniversitelerinin Eğitim Bölümlerinde danışmanlık eğitimi lisansüstü düzeyde verilmekteydi. Yalnız Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Psikoloji Bölümü öğrencilerine 18-21 kredilik bir ek eğitimle rehberlik sertifikası veriyordu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde ise Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, lisans düzeyinde psikoloji eğitimi ile birlikte, yaklaşık 15 kredilik rehberlik ve psikolojik danışma eğitimi veriyordu. Diğer pedagoji ve psikoloji bölümlerinde ise psikolojik danışma alanında bir veya iki ders verilmekte olup hiç bir kurumda bağımsız bir rehberlik ve psikolojik danışma lisans programı mevcut değildi.

Yüksek Öğretim Kanununun yürürlüğe girmesi ile, eskiden bazı üniversitelerde adı «Eğitim» bazılarında «Pedagoji» olan fakülte ve bölümler «Eğitim Bilimleri» adı ile yeniden örgütlenmişlerdir. Rehberlik ve Psikolojik danışma alanında eğitim veren birimler ise «Rehberlik ve Psikolojik Danışma» ya da «Kişilik Hizmetleri» anabilim dalı adı altında bu bölümlere bağlanmıştır.

Yüksek Öğretim Kanununun uygulanması ile bazı üniversitelerde rehberlik ve psikolojik danışma anabilim dallarına lisans düzeyinde

öğrenci alınmaya ve lisans programları yürütülmeye başlanmıştır. Artık bağımsız rehberlik lisans programları olan bu anabilim dallarının psikoloji bölümleri ile eskiden var olan ilişkileri kopmuş ya da çok zayıflamıştır. Bu anabilim dalları, öğrencileri için gerekli olan Psikoloji derslerini kendileri verme durumunda kalmışlardır. Bu da psikolojinin genellikle gelişim ve öğrenme psikolojisi alanlarına inhisar etmekte olup güdü, algı psikolojisi, sosyal psikoloji gibi, psikolojik danışma uygulamaları için gerekli temel psikoloji alanlarında eğitimin yetersiz kalmasına yol açmaktadır.

Öte yandan, danışman yetiştiren eğitim kurumlarının danışmanlık rollerine ilişkin tanımları ile, istihdam kurumlarının danışmandan beklentileri arasında ve yine rol beklentileri ile danışmanlara sağlanan çalışma koşulları arasında bir tutarsızlık göze çarpmaktadır.

Bir çok meslekte olduğu gibi, rehberlik ve psikolojik danışmanlıkta da çeşitli faaliyetlerin karmaşıklık düzeyi farklı olup bunların yürütülmesi için farklı düzeyde bilgi ve beceri gerekmektedir. Lisans eğitimi genellikle grup rehberliği alanında bilgi ve beceri kazandırmada yeterli olabilmektedir. Ancak, psikolojik danışma alanında yeterlik için lisansüstü düzeyde eğitim gerekmektedir.

Okullarda «Rehberlik Uzman Yardımcısı» statüsü ve «Grup Rehberi» ünvanı ile görevlendirilen lisans mezunu elemanlardan beklenen görevlerin, onların eğitimi ile pek bağdaşmadığı gözlenmektedir. Gerek 1970 gerekse 1983 yılında yayınlanan Tebliğler Dergisinde belirlenen görevler incelendiğinde lisans derecesine sahip danışmanlardan, bir uzmanın yapabileceği görevlerin beklendiği görülmektedir. Danışmandan ya da grup rehberinden sınıf öğretmenleri tarafından yürütülen rehberlik faaliyetlerini koordine etme, ana ve babalara öğretmenlere öğrenci sorunları ya da başarıyı etkileyen faktörler konusunda müşavirlik yapma, uyum problemleri olan öğrencilere psikolojik danışma yapma, test ve envanter geliştirme gibi, uzmanlık gerektiren görevler verilmektedir. Öte yandan, lisans düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma eğitimi ile bilgi verme, grup rehberliği gibi faaliyetleri yürütmek için gerekli bilgi ve becerileri kazanmış olan bu grup rehberleri sınıflara girememekte, grup rehberliği için ayrılan saatler bu alanda özel bir eğitimi ve kişisel merakı olmayan sınıf öğretmenlerine verilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu saatlarda yapacakları rehberlik çalışmalarını planlama işi de yine, yukarıda belirtildiği gibi, öğretmenle eşit eğitim düzeyine sahip ve genellikle dene-

yimsiz genç danışmandan beklenmektedir. Böyle bir rol, geleneksel okul yapısı içinde danışmanın reddedilmesine kadar giden tepkilere yol açabilmektedir.

Öğrenci ile doğrudan temas olanağına sahip bulunmayan grup rehberleri, odalarında oturup kendilerine havale edilecek öğrencileri beklemektedirler. Tabii ki havale edilen sorunlar çok kere grup rehberinin yeterlik sınırını aşan, kronik başarısızlık ya da uyum sorunları olmaktadır. Böyle, karmaşık faktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan ve tedavisi bir ekip çalışmasını gerektiren konularda danışmanlar (grup rehberleri) yetersiz kalmakta, bu da hizmetlerinin etkili olmadığı yolunda yanlış bir kanaatin yerleşmesine yol açmaktadır. Grup rehberlerinin bu konularda derhal ve etkili çare bulamamaları, havale edilen öğrenci sayısının azalması sonucunu doğurmaktadır. Bu defa da boş oturan elemanı meşgul etmek için okul yöneticileri kendilerine, eğitimleri ile ilgisi olmayan katıplık işleri vermektedirler. Buna karşılık, grup rehberlerinin yeterlik alanına giren grup rehberliği hizmetlerinin de yeterince verilmediği açıktır. Çünkü, sınıf öğretmenleri tarafından doldurulan rehberlik saatleri genellikle öğretmenlerin yarım kalan derslerini tamamladıkları ya da öğrencileri kendi haline bıraktıkları ölü saatler olarak geçmektedir. Bu yüzden bu saatlerin programlardan çıkarılması da düşünülmektedir.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkililik kazanabilmesi için kanımca her şeyden önce bu alanda çalışan kişilerin rol ve görev ve ünvanlarının, eğitim düzeyleri dikkate alınarak belirlenmesi gerekmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışma alanında lisans düzeyinde eğitim görmüş kimseler, şimdi olduğu gibi, okullarda «Okul Danışmanı» ünvanı ile görevlendirilebilirler. Ancak, kendilerinden eğitim olanakları ve meslekler hakkında bilgi verme, etkin çalışma yöntemleri hakkında öğrencileri aydınlatma, ders ve dersdışı etkinliklerin planlanmasında öğrencilere yardımcı olma, başarıyı etkileyen faktörler üzerinde öğrencilerle grup tartışmaları yapma ve bazı hafif uyum sorunları olan öğrencilere psikolojik danışma yapma gibi, daha çok rehberlik kategorisine giren hizmetler beklenmelidir. Programlarda rehberlik için ayrılan saatlerin bu danışmanlara verilmesi onların öğrenciye yaklaşmalarına, en azından bilgi verme türünden hizmetleri mümkün olduğu kadar çok sayıda öğrenciye iletmelerine yardımcı olacaktır.

Rehberlik ve psikolojik danışma alanında lisansüstü düzeyde eğitim gören elemanların (en az yüksek lisans yapmış kimselerin) ise

«Danışma Psikoloğu» ya da «Psikolojik Danışman» ünvanı ve uzman statüsü ile görevlendirilmeleri gerekir. Bunlar sayıca çok az oldukları için okul düzeyinde istihdam edilmeleri söz konusu olamaz. Bu elemanların rehberlik ve araştırma merkezlerinde görevlendirilmeleri ve okullarda psikolojik danışma veya psikoterapi yardımına ihtiyacı olan öğrencilerin kendilerine havale edilmeleri yerinde olur. Bu düzeyde eğitim görmüş bir eleman, bulunduğu merkezde psikiyatrist, psikometrist ve sosyal hizmet uzmanları ile işbirliği yapma olanağına sahip olduğundan, karmaşık psikolojik sorunları ele alabilme ve yoğun psikolojik danışma hizmeti verebilme olanağına sahip olacaktır. Tabii böyle bir modelin işlerlik kazanabilmesi için rehberlik merkezlerinin sayısının artırılması ve danışman eğitime önem verilmesi gereklidir.

Danışman eğitiminde ise psikolojiye şimdi olduğundan çok daha fazla yer vermek gereklidir. Kanımca rehberlik ve psikolojik danışma anabilim dallarına lisans düzeyinde öğrenci alınması da hatalıdır. Bunun yerine daha önce Hacettepe Eğitim Bölümünde uygulandığı gibi, psikoloji lisans eğitimi görmekte olan öğrencilere 15 kredi rehberlik ve psikolojik danışma alanında, 15 kredi eğitimin diğer alanlarında olmak üzere toplam 30 kredilik bir ek çalışma yapma olanağı verilebilir. Bir psikoloji lisans öğrencisinin, eğitimi, boyunca seçimli derslerini bu alandan almak suretiyle 30 kredilik ek bir çalışmayı rahatlıkla tamamlaması mümkündür. Böyle bir eğitimi tamamlayan kişiye okul düzeyinde rehberlik çalışmalarını yürütmede ehliyet tanıyan bir belge bir sertifika verilebilir. Bu elemanlar bir süre uygulama alanında çalıştıktan sonra lisansüstü eğitime kabul edilmelidirler. Bu eğitimin sonunda alacakları uzmanlık derecesi ve «Danışma Psikoloğu» ünvanı ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde, rehabilitasyon merkezlerinde, iş ve işçi bulma kurumlarında çalışma hakkını elde edebilmelidirler. Böyle bir uygulama hem okullarda danışmanlık hizmetlerinin kalitesini yükseltecek hem de okul danışmanlığı mesleğinin prestijini yükseltecektir.